

DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİNE YÖNELİK POLİTİKALARIN TÜRK KAMU YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Hasan YAYLI*

ÖZET

Günümüzde kamu yönetimi aşırı kuralcılık, verimsizlik, hantallık, niteliksizlik, gizlilik, katı hiyerarşik yapı ve değişime kapalılık gibi eleştirilerin merkezinde yer almaktadır. Bu durum kamu sektörünün, değişimi geciktiren bir unsur olarak değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bu nedenle kamu yönetimi, yeni bir takım kavramların, ilkelerin ve yönetim yaklaşımlarının uygulamalarına sahne olmaktadır

Bu çalışmada, devletin küçültülmesinin kamu yönetimi üzerindeki etkisi değerlendirilmektedir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle devletin küçültülmesine yönelik taleplerin ortaya çıkmasına neden olan yeniden yapılanma ihtiyacı incelenerek, bu çerçevede Dünya'da ve Türkiye'de yeniden yapılanma ihtiyacını doğuran nedenler ele alınmaktadır. Daha sonra yeniden yapılanma projelerinin temel söylemlerinden biri olan devletin küçültülmesi tartışılmakta ve bunun kamu yönetimi üzerindeki etkileri, personel özelinde, değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetiminin Küçültülmesi, Yeniden Yapılanma, Devletin Küçültülmesinin Kamu Yönetimine Etkisi, Üçüncü Sektör.

THE EFFECTS OF POLICIES ON TURKISH PUBLIC ADMINISTRATION ORIENTED TO THE MINIMIZING OF THE STATE

ABSTRACT

Today public administration is in the centre of criticisms such as heavy formalism, nonproductiveness, coariness, crappiness, secrecy, a solid hierarchic structure and being closed to the changes. In this case, public sector is regarded to defer the changes. Therefore, public administration has been a stage for some new concepts, principles and administrative approaches.

In this study, the effect of minimizing the state on the public administration is assessed. At this point, in the study, the need of reconstruction which brought the demands for minimizing the state has been analysed primarily, in this context the causes, arising the need of reconstruction both in Turkey and the world, have been handled. Furtherly, minimizing the state, one of the basic affirms of reconstruction projects, has been discussed and its effects on public administration have been explored personel centricly.

Key Words: Minimizing the Public Sector Reconstruction, Effects of Minimising the State on the Public Administration, Third Sector.

1. GİRİŞ

Günümüzde kamu yönetimi aşırı kuralcılık, verimsizlik, hantallık, niteliksizlik, gizlilik, katı hiyerarşik yapı ve değişime kapalılık gibi eleştirilerin merkezinde yer almakta ve kamu sektörü, değişimi geciktiren bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle kamu yönetimi, yeni birtakım kavramların, ilkelerin ve yönetim yaklaşımlarının uygulamalarına sahne olmaktadır. Kamu yönetimine yönelik bu eleştiriler beraberinde kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasına yönelik talepleri doğurmaktadır ki bu talepler sadece bugüne has talepler değildir. Kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasına yönelik düzenlemeler ve talepler modernleşme tarihimize kadar götürülebilir. Bu düzenlemelerin içeriği zamanla farklılıklar da göstermektedir. Tanzimat Döneminde yeniden yapılanma çalışmaları merkezi yönetimin güçlendirilmesine yönelik iken Cumhuriyet Dönemindeki yeniden yapılanma çalışmalarının, çoğunlukla merkezi yönetimin gücünün azaltılmasına yönelik talepler içerdiği görülür. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren kamu yönetimi sorunlarının çözümüne yönelik olarak geliştirilen temel stratejiler devletin küçültülmesi düşüncesi etrafında şekillenmektedir.

Bu çalışmanın konusu devletin küçültülmesinin kamu yönetimi üzerindeki etkisinin değerlendirilmesidir. Bu bağlamda çalışmada öncelikle devletin küçültülmesine yönelik taleplerin ortaya çıkmasına neden olan yeniden yapılanma ihtiyacı incelenecek, bu çerçevede Dünyada ve Türkiye'de yeniden yapılanma ihtiyacını doğuran nedenler ele alınacaktır. Daha sonra yeniden yapılanma projelerinin temel söylemlerinden biri olan devletin küçültülmesi tartışılacak ve bunun kamu yönetimi üzerindeki etkileri, personel özelinde değerlendirilecektir.

2. YENİDEN YAPILANMA KAVRAMININ ANLAMI VE KAPSAMI

Tarihsel açıdan bakıldığında, kamu yönetimi sistemindeki aksaklıkların ortadan kaldırılmasına yönelik yapılan çalışmaların tanımlanması için ülkemizde en sık kullanılan sözcük, "ıslahat" sözcüğüdür. Özellikle Tanzimat Döneminden itibaren "idari ıslahat" deyiimi yaygın bir biçimde kullanılmıştır. Cumhuriyet Döneminde kullanılan terimler ise daha kapsamlı olup önemli bir bölümü ithal sözcüklerdir. "Rasyonalizasyon, "reorganizasyon", "modernizasyon", "reform"...v.b. Bunlara ek olarak "yeniden düzenleme" ve son zamanlarda "yeniden yapılanma" terimleri kullanılmaktadır. Bütün bu terimler arasında bir anlam yakınlığı bulunmakla birlikte her birinin kullanıldığı döneme göre değişen bir kapsam ve içerik vurgulanmasını temsil ettikleri söylenebilir.

Yeniden yapılanma; bürokrasinin siyasal sistemle karşılıklı ilişkileri, devletin istihdam ve ücret politikası, kamu kaynaklarının kurumlar arasında bölüşümü, kamu görevlilerinin statüleri, iş görme yöntemleri, davranış ve alışkanlıkları ve sistemi işleten ve yürüten faktörlerde köklü düzenlemeleri öngörür. Kısaca yeniden yapılanma siyasal ve idari kurumların amaçlarına, görevlerine, yapısına ve işleyişine ilişkin kapsamlı düzenlemelerdir. Bu tanım, yeniden yapılanmanın yasama ve yargı alanındaki reformlarla paralel yürütülmesi gereken bir süreç olduğunu ortaya koymaktadır. Son dönemde ortaya çıkan yeniden yapılanma talepleri devletin küçültülmesi bağlamında ele alınmaktadır.

1980'li yıllardan sonra, mali piyasaların serbestleşmesi, kamu harcamalarının kısılması, özelleştirme programları, kamu personelinin sayısının azaltılması gibi devleti küçültmeye yönelik amaçları içeren kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması kavramı 1980 öncesinin idari reform anlayışından önemli değişimler göstermektedir. Eskinin idari reform anlayışı yeni dönemde yerini "yapısal uyarılama" yöntemi ile biçimlenen varlığını, piyasaya endekslemiş bir demokratikleşme anlayışı ile yenedünya düzeni, küreselleşme, özelleştirme ve yeni kamu yönetimi kavramlarına bırakmıştır. Bu hedeflerin gerçekleşmesi için yapılması gereken şeyin piyasa kurallarının işletilmesi ve "korumacılığın" ortadan kaldırılması gerektiği belirtilmektedir (Güler 1996: 43).

Ülkelerin yeniden yapılanma politikaları, sistemin iç dinamiklerinin ürettiği talepler ve dış çevrede ortaya çıkan gelişmelere göre şekillenmektedir. Bu çerçevede Türkiye'de yeniden yapılanma politikalarının içeriğini ve yönünü doğru kavrayabilmek için dünyada yeniden yapılanma ihtiyacını doğuran gelişmeleri incelemek gerekir.

3. DÜNYADA YENİDEN YAPILANMAYI GEREKLİ KILAN GELİŞMELER

Toplumsal ve ekonomik yapıdaki hızlı gelişme ve değişimler, geleneksel devlet anlayışından hızla uzaklaştığını ve devlete yeni bir rol yüklediğini göstermektedir. Son ikiyüz yılda görevleri artan devlet zamanla artan bu görevlerini yerine getiremez bir yapıya bürünmüştür. Genişleyen bu devlet faaliyetleri zaman içerisinde problemlerin çözümü olmak yerine, bizzat sorunların kaynağı haline gelmiştir (Aktan, 1998: 39).

1980'li yıllarla birlikte devletin sınırları ve işlevi konusu daha çok tartışılmaya ve bu anlamda devletin hükümlerlik sahasının nereye kadar ve devlet-birey ilişkilerinin nasıl ve hangi çerçevede olması gerektiği (Toprak,1997: 21), devletin ekonomideki rolü ve fonksiyonları, din-devlet ilişkilerinin boyutu, “devletin halk için mi”, yoksa “halkın devlet için mi” var olduğu, devlet-millet arasındaki ilişkilerin temeli ve devletle milletin barışması gibi temel konular tartışılmaya başlandı. Bu tartışma, eleştiri ve sorgulamadaki felsefe de devleti kürek çeken devlet anlayışından,(hizmeti bizzat üreten), dümen tutan devlet (yöneten ve yönlendiren) anlayışına yönelmektedir.

Devletin yeniden tanımlanması, devletin yeniden yapılanmasına temel teşkil etmektedir (Aktan,1998: 39). Dünyadaki yeni global eğilimler karşısında devletin rolü, görev ve fonksiyonlarının neler olması gerektiği konusu da önemli olmaya başlamıştır. Nasıl bir devlet, devletin faaliyet sınırları ne olmalıdır, devlet kudretinin sınırları ne olmalıdır şeklindeki sorular yeniden düşünölmeye ve tartışılmaya başlanmıştır.

Bu gelişmelerin hızlandırdığı yeniden yapılanmaya yönelik düzenlemelerin ortaya çıkışının nedenlerinden biri küreselleşme olgusudur. Toplum, siyaset ve yönetim bilimlerinde, son on yılda en çok kullanılan sözcüklerin başında gelen küreselleşme, gerçekte, yeryüzündeki farklı yörelerin, halkların, ideolojilerin ve ekonomik sistemlerin birbirlerine yakınlaşması, bir bütünleşme sürecine girmiş olmaları anlatılmaktadır. Küreselleşme sürecini, sosyo-kültürel ve siyasal alanda çoğulculuğun, renkliliğin ve çok sesliliğin bir anlatımı olarak tanımlayanlar da mevcuttur Keleş,1994: 23).

Küreselleşme ve teknolojik yapıdaki hızlı değişimler, bölgesel ve yerel ekonomik gelişme sürecini hızlandırmakta ve şirketlerin uluslararası olması gündeme gelmektedir. Küreselleşmenin öncülüğünü çok uluslu şirketler üstlenmektedir. Genelde ekonomik ağırlıklı olan bu kavram, ülkelerin sosyo-ekonomik ve yönetim yapılarını da etkilemektedir.

Dünyada bir yandan küreselleşme yönünde gelişmeler olurken, öte yandan ilk bakışta globalleşme ile tezat oluşturan bölgeselleşme akımı da yaygınlık kazanmaktadır. Dünyada çeşitli ülkeler başta iktisadi alanlar olmak üzere, çeşitli alanlarda birbirleriyle ittifak yapma eğilimi içerisine girmektedir. Özellikle ekonomik anlamda bölgesel entegrasyon hareketleri önem kazanmaya başlamaktadır. Bugün üç ayrı kıtada bölgesel ticaret blokları oluşmaktadır. Avrupa kıtasında Avrupa Birliği, Amerika kıtasında Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA), Asya kıtasında ise Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) bölgesel ekonomik

entegrasyonlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum bir yanda küreselleşme ile ticari sınırların kaldırılmasını öngörürken, diğer yanda bölgeselleşme ile dünya coğrafyasında “kutuplaşma” yı (polarization) öngörmektedir.

Türkiye bu bölgesel bloklardan biri olan AB’ye üyelik başvurusu yapmış ve bu başvuru 17 Aralık 2004 tarihinde müzakere tarihinin belirlenmesi ile somut bir sürece girmiştir. Bu süreç Türk kamu yönetiminin nasıl yapılanması gerektiğine ilişkin düzenlemeler içeren bir süreçtir. AB’de yaşanan genel eğilim devletin küçültülmesi ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesi doğrultusunda ortaya çıkmaktadır.

Devletin küçültülmesine yönelik uluslararası alanda meydana gelen bir diğer gelişme de devletin felsefesi, fonksiyonları ve kamu hizmeti anlayışında ortaya çıkan değişimlerdir. Gelişmekte olan ülkelerde zaten var olan devletin ya da kamu sektörünün kamu hizmetlerini sunma noktasındaki yetersizliği, günümüz dünyasında gelişmiş kabul edilen batılı ülkelerde artık son yılların tartışma konusu haline gelmiş ve devletin rolünün azaltılması bağlamında yeni yaklaşımların geliştirilmesi gündeme gelmiştir (Çevik,1997:3).

Devletin hizmet sahasının daralması, bazı hizmetlerin özel sektöre ve bazı hizmetleri de üçüncü sektör dediğimiz kâr amacı gütmeyip, hizmet amacı güden vakıf ve benzeri örgütlere devredebilmesi ile birlikte, devletin müdahale etmesi gereken yeni alanlar da ortaya çıkmaktadır. Çevre kirlenmesi, uyuşturucu ve AIDS’LE mücadele, çalışan anne-babanın çocuklarının korunması vb. hizmetler.

Devletin yeniden tanımlanması sürecindeki bir gelişme de yeni kamu yönetimi anlayışıdır. 1980’li yıllar, kamu kesimi yönetimi için kırılma dönemidir. Bu dönemde geleneksel kamu yönetimi anlayışına yönelik eleştirilerin arttığı ve kamu yönetiminde yeni yaklaşımların ortaya konulduğu görülmektedir. Bu değişimin yüzeysel ve geçici olduğunu ileri sürenler olsa da, yeni yaklaşım, eski anlayıştan bir kopuş niteliğindedir.

Yeni Kamu Yönetimi ile ilgili farklı tanımlar ve düşünceler ileri sürülmüş olmakla birlikte, yeni yaklaşımdaki ortak noktaların temelinde, devletin örgütsel büyüklük, fiziksel büyüklük ve hizmet alanı büyüklüğü noktalarında yeniden ele alınması ve “kürek çeken değil dümen tutan” devlet anlayışı doğrultusunda yeniden tanımlanması gerektiğidir. Yani bu anlayış Kamu sektörünün küçültülmesi üzerine kurulu bir anlayıştır (Hood, 1991); (Osborne ve Gaebler, 1992); (Rhodes, 1999).

2004 Reform paketinin bir ayağını oluşturan “Yönetiminin Temel İlkeleri ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun” un birçok madde gerekçesinde (m.1, 7, 11, 14, 16, 22, 36, 42, 43) ‘Yeni Kamu Yönetimi’ kavramı kullanılmaktadır. Küreselleşme, bir taraftan uluslarüstülüğe vurgu yaparken diğer taraftan da kamu hizmetlerinin sunumunda yerelleşmeyi ya da adem-i merkezileşmeyi yeni kamu yönetimi anlayışı uygulamaları çerçevesinde kamu yönetiminin temel örgütlenme ilkesi olarak talep etmektedir.

Dünyadaki değişimin yönlerinden biri de merkezîyetçi ve bürokratik yönetim yapılarından uzaklaşma ve yerelleşme eğilimidir. Bu eğilimin temelinde yerel hizmetlerin halka en yakın birimler tarafından da yerine getirilmesi “subsudarite”*

* **Subsudarite:** Kamusal ihtiyaçları karşılamak üzere oluşturulan farklı yönetim düzeyleri arasında yetki bölüşümüne esas olan bir ilke olarak şöyle tanımlanabilir: Yetkinin görülmesi gereken kamusal ihtiyaca en yakın yönetimce kullanılması; alt düzeyin, yetkisini üst düzeye ancak mutlaka gerekli olduğunda, hizmetin daha iyi görülmesi gerektiğinde devretmesidir.

(Üskül, 1995: 23), halkın yönetime katılması, hizmetlerde verimlilik ve etkinlik sağlanması gibi düşünceler yatmaktadır. Merkezi yönetimlerin halka hizmet üretmedeki ağır işleyen bürokratik yapıları, bu eğilimi güçlendiren en önemli faktördür.

Dünyada yaşanan ekonomik ve siyasal değişimlerin doğurduğu küreselleşmenin ilk basamağını yerellik oluşturmaktadır. Küreselleşme öncelikle teknolojiye gelişmelerle, mal ve hizmetlerin evrenselleşmesi ile başlamıştır. “Günümüzde ise, küreselleşme yeryüzündeki farklı yörelerin, halkların, ideolojilerin ve ekonomik sistemlerin birbirlerine yaklaşması ve bir bütünleşme sürecine girmiş olması anlamına gelmektedir” (Dinçer,1998:303).

Bu çerçevede küreselleşme tüm dünyada bir standartlaşmaya, tekdüze bir yapıya ve bireyci bir sonuç doğurmaya başlamıştır. Bununla birlikte ilişkilerin uluslararası hale gelmesi ve ulus üstü kurumların da oluşmaya başlaması ile birlikte, merkezi yönetimin altındaki yönetimler de “önceleri merkezi devletin yaptığı hizmetleri kendilerinin de yapabileceği” fikrini doğurmuştur (Toprak,1995: 46). Merkezi yönetimlerin yetki, kaynak ve sorumluluk devri konusuyla birlikte, küreselleşmenin yarattığı tekdüzelik ve standardizasyona karşı da yerel halkın ve özelliklerinin korunması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır”. “Dolayısıyla bu süreç, küreselleşmeye karşı bir güvence olarak sosyo-kültürel ve siyasal alanda çoğulcu, çok sesli ve renkli, toplum içindeki her kesimin hakkını ayrı ayrı koruyan ve onların yönetime katılmasını öngören bir yapılanma eğilimini de ortaya çıkarmıştır” (Dinçer,1998:303).

Küreselleşmenin bir boyutu olan yerelleşme olgusunda dikkat edilmesi gereken ana unsur, yerel ölçekte demokratikleşme sağlanmadan, merkezi ölçekte demokratikleşmenin sağlanmayacağıdır. Yerelin demokratikleşmesi beraberinde yerel çözüm fikrini de güçlendirecektir. Yerel soruna global çözüm üretmek, hem daha zor, hem daha maliyetli olacaktır. Global düşünüp yereli yaşamak; dolayısıyla yerel sorunlara, yerel çözümler üretmek eğilimi artacaktır. Küresel düşünüp, yerel davranmak, yerelliğin bu olumlu yönünü ve yerelleşme ile küreselleşme arasındaki zorunlu ilişkiyi anlatan iddialı bir söz haline gelmiştir (Keleş,1994: 26).

21.yüzyılda dünyayı ve yönetimleri en etkin bir biçimde belirleyecek olan değişimin katılım olduğunu belirtmek gerekir. Bu katılımın boyutu sadece siyasal ve yönetsel değil, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutlarda da oluşmaktadır. Hangi biçimde ve boyutta olursa olsun, katılımın özünde bir “demokratikleşmeyi” içerdiği, herhangi bir katılma biçiminin o toplum ya da örgütle ilişkili demokratikleşme derecesini ortaya koyduğu ileri sürülebilir (Şaylan,1979: 19). Bu çerçevede demokratikleşmeye yönelik talepler de kamu yönetiminin yeniden tanımlanmasına yönelik talepleri içermektedir.

4. TÜRK KAMU YÖNETİMİNDE YENİDEN YAPILANMA İHTİYACI

Buraya kadar kamu yönetiminin uzak çerçevesinde, dünyada ortaya çıkan gelişmelere değindik. Şimdi sıra yönetimin kendisinin ve yakın çevresinin incelemesine geldi. Buradaki varsayımımız dünyadaki gelişmelerin ülkemizde var olan devlet anlayışını ve ona bağlı olarak kamu yönetimini önemli ölçüde etkilemekte olduğudur. Ancak kamu yönetimini etkileyen faktörler bundan ibaret değildir. Ülkemizdeki gelişmeler de kamu yönetimini değişime zorlamaktadır.

Türk kamu yönetiminin yapısal ve davranışsal özellikleri, çok gerilere giden bir tarihsel kültür mirasından kaynaklanmaktadır. Cumhuriyet Dönemi, Osmanlı Döneminin yönetim mirasını olduğu gibi devralmış ve bu yapıyı yeni rejimin gereklerine göre dönüştürmeye çalışmıştır. Bu dönemde idari yapının esaslarının radikal bir değişime uğradığı söylenemez.

Toplumla iletişimi gittikçe zayıflayan merkezîyetçi, kuralcı, vesayetçi yapı önce Dünya ekonomik krizi (1929),daha sonra İkinci Dünya Savaşı (1939) ile birlikte zorlanmaya başlanmıştır. Bu zorlanma çok partili siyasal yaşama (1945) girildikten sonra daha da artmış ve 1960'lara kadar devam eden çalkantılı bir dönem geçirmiştir. Bu tarihten itibaren yönetimin değişime uyum çabalarının yoğunluk kazandığı görülmektedir. Uyum çabaları hiçbir zaman radikal düzenlemelere dönüşmemiş, sistem planlı kalkınmanın gereklerini karşılamakta büyük ölçüde zorlanmıştır. 1983'lerden sonra yönetimin uzak ve yakın çevresinde ortaya çıkan hızlı siyasal ve ekonomik değişim baskıları sisteme gelişigüzel müdahaleleri davet etmiş ve giderek artan biçimde yozlaşma sürecine girilmiştir.1990'lerden itibaren kamu yönetimi hem yapısal hem işlevsel olarak değişim baskılarının yükünü çekemez hale gelmiş bulunmaktadır.

Türk kamu yönetiminin yeniden yapılanma ihtiyacını gösteren çok sayıda gösterge vardır. Ancak bu yapılanmanın derecesi ve yöntemi üzerinde tam bir görüş birliği olduğu söylenemez. Yönetimin işleyişinden başta parlamento ve hükümet şikâyetçidir. Beş yıllık kalkınma planlarında yer alan saptamalar bunun bir kanıtıdır. Kamu yönetiminin işleyişinden özel kesim de yakınmaktadır. İşadamlarına göre üst kademelerde yöneticiler gereğinden sık değiştirilmekte ve bu yüzden yönetimde düzen ve istikrar bozulmakta ve belirsizlik artmaktadır. Ayrıca yönetimin objektiviteden uzaklaşarak aşırı "kişiselleştigi" ve bürokrasinin özel kesime karşı önyargılı olduğundan yakınılmaktadır (Buğra,1995:222). Ayrıca geleneksel kamu yönetiminin hantal yapısı kırtasiyeciliği önemli ölçüde, özel sektör işletmelerinin gelişiminin önüne engel olarak çıkarmaktadır. Genel ekonomik yapı içinde ayakta kalabilmek için gelişmelere çok hızlı ayak uydurabilme kabiliyetinin, işletmeler için önemli bir rekabet avantajı sağladığı bilinmektedir. Ancak Türk kamu yönetiminin kırtasiyeciyi yaklaşımı işte bu rekabet avantajının üretilmesinde önemli bir engeldir.

Yönetimin notu, sade vatandaşın gözünde de parlak değildir. Vatandaş, resmi daireye işinin düşmesinden ürkmektedir. Vatandaşın gözünde bürokrasi, ihtiyaçtan çok memurun işe alındığı, kimsenin yeteri kadar çalışmadığı, çok kişinin çalışmadan para aldığı, her şeye engel çıkaran, savurganlığa boğulmuş, hatır, torpil ve avanta ile yürüyen bir sistem.

Kamu yönetiminin içinde bulunduğu durumdan memurun kendisi de memnun değildir. Memur, devletin ilgisizliğinin kurbanı olduğunu, emeğinin karşılığını alamadığını, ehliyet ve liyakatini geliştirme yerine partizanlığa zorlandığını, üretkenlik ve girişkenliğin köreltildiğini, ödül yerine cezanın öne çıkarıldığı bir düzen içinde bulunduğunu düşünmektedir.

Bütün bu toplumsal grupların üzerinde ittifak ettiği nokta Türk kamu yönetiminin yeniden yapılanma ihtiyacının olduğu gerçeğidir. Bu noktadan ileriye atılan ilk adımda sosyal gruplar arasında farklı düşünceler/ihtilaflar belirmeye ve belirginleşmeye başlar. Yapılacak yeniden yapılanmanın yoğunluğu ve istikameti üzerinde bir toplumsal mutabakat sağlanamadığı için de yeniden yapılanma girişimleri çoğu zaman güdük kalmaktadır.

Üzerinde hemen hemen ittifak edilen Türkiye'de bu sağlıksız yönetim yapısının başlıca problem oluşturan tarafları şu şekilde sıralanabilir (Karetepe,1995:164-173).

- a) Merkezîyetçilik ve Kırtasiyecilik.
- b) Örgütsel Büyüme ve Hantallaşma,
- c) Gizlilik ve Dışa Kapalılık,
- d) Kuralcılık ve Sorumluluktan Kaçma

e) Siyasal Yozlaşma ve Çürüme.

Türk kamu yönetiminde görülen bu aksaklıklar beraberinde yeniden yapılanma ihtiyacını doğurmaktadır. Son dönemdeki yeniden yapılanma söylemleri büyük ölçüde devletin küçültülmesine yönelik talepler içermektedir.

5. KAMU YÖNETİMİNİN KÜÇÜLTÜLMESİ

Devletin artan işlev ve fonksiyonları, zaman içerisinde hem örgüt, hem personel, hem de araç-gereç ve bina anlamında kamu yönetimlerini aşırı ölçüde büyütüştür. Bu aşırı büyümeye karşı özellikle 1970'li yıllardan beri devletin kamusal hizmet sahalarının sınırlarının ne olması gerektiği tartışmasını getirmiştir. Özellikle batıda gelişen bu anlayış, devletin daha etkin ve verimli işleyebilmesi için küçültülmesini, ekonomik ve ticari sahadan çekilmesini öngören politikaları gündeme getirmiştir. Bu politikaların yönetime yansımada da üç temel amaç ön plana çıkmaktadır:

- Devletin neyi yapması, özellikle neleri yapmaması konusu, sınırlarının belirlenmesi,
- Kamu örgütlerinin mümkün olduğu ölçüde daraltılması (ekonomik, ticari, sosyal ve kültürel anlamda),
- Sunulan hizmetlerin kalitesinin, etkinliğinin ve verimliliğinin artırılması.

Devletin ve kamu yönetimlerinin fonksiyonlarının sınırlandırılması düşüncesinden hareketle, kamu yönetiminin küçültülmesi olarak ifade edilen kavram, özünde merkezi yönetimin örgüt ve hizmet anlamında daraltılmasını, yetkilerin mahalli yönetimlere devrini, iktisadi işletmelerin özelleştirilmesini, özetle daha etkin ve iyi işleyen bir kamu yönetimi kurulmasını amaçlamaktadır.

Kamu yönetimlerini icrai bir pozisyondan kurtarıp, yöneten bir pozisyona getirilmesi hedeflenen bu politikalarda, iktisadi anlamda özelleştirme, yönetim anlayışında ise kamu hizmetlerinin tanımının ve sahasının yeniden belirlenmesi söz konusudur.

Yönetim alanında karşılaşılan ve çözümlenmeye çalışılan sorunun temelinde yatan ana sebep, devletin örgütlenme biçiminde yatmaktadır. Demokrasi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, merkeziyetçiliğin azaltılması, insan hakları vs. gibi sorunlar, bu temel sorunun yansımasıdır. Gündeme getirilen bu görüşler karşısında devlet ve kamu yönetiminin, özellikle örgütlenme sahasında küçültülmesi kaçınılmaz bir zorunluluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Günümüzde devlet, aşırı büyümesi ve genişlemesi sonucunda, ekonomik, siyasi ve kültürel sahalarda gücünü sürekli artırmıştır. Bu durum ise bireylerin özgürlük alanlarının daralması anlamına gelmektedir. Onun için devletin ekonomik ve siyasi hak ve yetkilerin kontrol altına alınması ve sınırlandırılması gerekmektedir. Bunun yolu ise demokratik bir hukuk devleti kurulması ile mümkündür. Bu anlamda (Aktan,1997:140):

- Devletin siyasi hak ve yetkileri hukuk kuralları ile sınırlandırılmalıdır.
- Ekonomik anlamda yetki ve hakların sınırlandırmanın yolu ise, ekonomik bir anayasa oluşturmak ile mümkündür

- Siyasi, ekonomik ve ahlaki yozlaşmaların önüne geçilebilmesi için de devletin hak ve yetkilerinin sınırlandırılması gerekir.

20.yüzyılın sonunda devletlerin egemenlik hakları ve kudreti hem aşağıdan, hem de yukarıdan aşındırılmaya başlamıştır. Uluslararası ve uluslararası üretim, iletişim ve finans piyasalarının entegrasyonunun getirdiği küreselleşme yüzünden yukarıdan, kendi ortak kimliklerine sahip çıkmak yoluyla, kendi kaderini tayin etmek isteyen ve ulus devletinin içinde yer alan farklı dil ve dinden etnik grupların yeniden ortaya çıkmasıyla da aşağıdan aşınmaya başlamıştır (Baydur,1993: 44). Bu aşınmanın somut tezahürlerinden biri devletin küçültülmesidir.

Devletin küçültülmesi dört şekilde ortaya çıkmaktadır.

- a. Özelleştirme,
- b. Yerelleşme,
- c. Üçüncü Sektörün Yaygınlaştırılması,
- d. E-Devlet Uygulamaları.

5.1. Özelleştirme

Özelleştirme, dar anlamda KİT'lerin satışı v.b. yollarla kamu kesiminden özel kesime devrini ifade ederken, geniş anlamda ise, gerçek bir piyasa ekonomisinin uygulanabilmesi için gerekli ortamın sağlanması amacıyla, kamusal, iktisadi ve hukuksal tüm engellerin kaldırılmasına ve özel sektöre devrine yönelik olarak yapılan karar ve işlemler olarak tanımlanmaktadır (Yayman,2000:3).

Ekonomik kalkınma konusundaki akademik düşüncelerde ve uluslararası teşkilatlardaki davranışlarda meydana gelen değişimler yanında, pratik açıdan az gelişmiş ülkelerdeki özelleştirme uygulamalarını hızlandıran pek çok faktör vardır.

- IMF istikrar politikaları, pek çok ülke için, gerekli şartların gerçekleştirilmesine bağlı olarak kamu harcamalarını azaltıcı baskının meydana gelmesine ve keza, etkin kaynak kullanımı ile büyümeyi teşvik edecek politikaların uygulanmasına imkan vermiştir. Şartların tüzük olarak özelleştirmeyi gerektirmediği durumlarda bile, bu politika ekseriya IMF tarafından konulan sınırlamalarda en mantıklı araç olarak kullanılmıştır.

- Gerek Dünya Bankası ve gerekse Uluslararası Kalkınma Bankası bazı faaliyetlerin kısmen veya tamamen özelleştirilmesi imkanlarına daha açık olmuşlardır. Bu açıklık eğer başka sebep yoksa önemli uluslararası teşkilatların özelleştirme hareketlerini ertelememeleri sorununu doğurmuş, bazı durumlarda da uluslararası teşkilatlar özelleştirmeyi teşvik etmişlerdir.

- Bazı durumlarda, özelleştirme, özelleştirme politikalarının devamından başka bir şey değildir. Bu politikalar ile devlet kamu girişimlerine yatırım yapar. Bununla birlikte, bu strateji ile prens endüstrileri koruma düzenlemeleri söz konusu olabilir bu da uygulamadaki özelleştirme politikalarını olumsuz yönde etkiler.

5.2. Yerelleşme

Yerelleşme yukarıda ayrıntılı olarak ele alındığı için burada sadece devletin küçültülmesinin bir yolu olarak yerelleşmeden bahsedilecektir. Devletin küçültülmesinin bir yolu olarak yerelleşme, merkezi yönetimin sunmakta olduğu bir kamu hizmetinin yerel yönetimlere aktarılması olarak tanımlanabilir. Türkiye'de uzun yıllar tartışılan, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması çalışmalarının temel taleplerinden biri olan bu uygulama 2004 reform paketi içinde ele alınmış ve henüz

uygulamaya geçmiştir. Merkezi hükümetin sunduğu birtakım hizmetler, 2004 reform paketi kapsamında yer alan ve yasalaşan Belediye Kanunu, İl Özel İdaresi Kanunu ve Büyükşehir Belediyesi kanunu ile yerel yönetimlere aktarılmaktadır. Bu yolla merkezi yönetim üzerindeki ağır hizmet yükü hafifletilerek kamu yönetimine işlerlik kazandırılmak istenmekte diğer taraftan da dünyada yaşanan yerelleşme uygulamaları takip edilmek istenmektedir. Ancak bu reformun en önemli ayağını oluşturan “**Kamu Yönetiminin Temel İlkeleri Ve Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun**” henüz yürürlüğe girmediği için burada yerelleşme uygulamasının kamu yönetimi üzerindeki etkileri ele alınmayacaktır.

5.3. Üçüncü Sektörün Yaygınlaştırılması

Üçüncü sektör kuruluşları, devletin (kamu sektörünün) yetersiz kaldığı alanlarda topluma hizmet götürmek amacıyla ortak hedefe yönelmiş insanlar tarafından kurulan ve kâr-amacı-gütmeyen (= gelir artanını Yönetim Kurulu’nu kontrol eden kişilere veya üyelere dağıtmayan) yapılardır. Daha esnek olmak ve isteklere anında cevap verebilmek açılarından kamu sektörüne göre daha avantajlı konumdadırlar.

Sivil Toplum Kuruluşları (STK) dünyada ve Türkiye’de çeşitli adlarla tanımlanmaktadır. Avrupa ve Amerika’dan sonra Türkiye’de de bir güç odağı haline gelmeye çalışan STK’lar yasama, yürütme, yargı ve medyadan sonra “Beşinci Güç”, kamu ve özel kesimden sonra “Üçüncü sektör” olarak tarif edilmektedir.

Kapitalist ötesi toplum ve kapitalist ötesi politika yeni bir sektör olan sosyal sektöre ihtiyaç göstermektedir. Günümüzde kamu sektörü ve özel sektör yanında bir üçüncü sektörün (sosyal sektör) önemi ortaya çıkmış bulunmaktadır. Üçüncü sektör, vatandaşların gönüllü olarak devlete ve kamu görevlerine yardımcı olmak için ulusal düzeyde kurdukları gönüllü organizasyonlar, vakıflar, dernekler, hayırsever kuruluşlar, kulüpler vb ile uluslararası düzeyde hükümet-dışı kâr amacı gütmeyen kuruluşlardan oluşmaktadır. Üçüncü sektör özünde kamu yararına yönelik hizmet anlayışının yattığı farklı bir yapılanma türüdür. Katılımcı ve çoğulcu olan çağdaş demokraside üçüncü sektör giderek büyük önem kazanmaktadır. Vakıflar bireylerin kamu görevlerine gönüllü olarak mal varlığı ile katılımını sağlarken dernekler vb. gönüllü kuruluşlar ise bireylerin kamu hizmetlerine gönüllü olarak düşünce ve emek bazında katılmasını sağlamaktadırlar (Gökbunar, Kovancılar, 1998: 263).

Ankara Ticaret Odası’nın hazırladığı rapora göre (ATO,2004); Almanya’da 2 milyon 100 bin, Fransa’da 1 milyon 470 bin derneğin faaliyet göstermesine karşın, Türkiye’de 80 bin 757 adet dernek faaliyet göstermektedir. Fransa ve Almanya’da her 40 kişiye 1 dernek düşerken bu rakam Türkiye’de 866 kişidir. Ancak her 10 Fransız’dan 4’ü en az bir derneğin faaliyetine katılırken, nüfusun beşte biri ise en az iki derneğe üyedir.

ABD’de ise 1 milyon 200 bin dernek bulunmaktadır. Bu ülkede her 15 Amerikalıdan bir tanesi bu tür kuruluşlarda çalışmaktadır. Bu sektör ABD’de bankacılık, teknoloji ve hatta kamu sektörü kadar ağırlığa sahip bir sektördür.

Ancak, ülkemizdeki sivil toplum kuruluşlarının mali yönden incelendiği ve gayri safi milli hasıla içindeki paylarının ortaya çıkarıldığı bir araştırma ya da istatistiksel çalışma bulunmamaktadır.

Batıda üçüncü sektör kuruluşları ile ilgili gelişmelere karşılık Türkiye’de örgütlü toplumun somut tezahürü olan bu tür organizasyonlar yeterli düzeyde olgunluğa ulaşamamışlardır. Her ne kadar son dernekler kanunu, örgütlenmeyi kolaylaştırıcı düzenlemeler içeriyor olsa da hangi düzeyde bir toplumsal tabana ulaşabileceği ancak

uygulamanın izlenmesi ile ortaya çıkacaktır. Toplumsal alandaki örgütsüzlüğün doğal sonucu olarak devletin küçültülmesinin bir uygulama yöntemi olan, bazı hizmetlerin üçüncü sektöre devri Türkiye’de henüz önemli bir yere sahip değildir. Ancak 2004 reform paketi içinde yer alan Kanunlar, hizmet sunma süreçlerinde üçüncü sektör kuruluşlarının da yer almasına imkân tanıyan düzenlemeler içermektedir.

5.4. E-Devlet Uygulamaları

Devletin küçülmesinin bir diğer yolu olarak gösterilebilecek olan e-devlet uygulamaları, örgütsel büyüklüğe doğrudan etkisi olan bir yöntemdir. Bu yöntemde her ne kadar devletin sunduğu kamu hizmetleri azaltılmasa da, hizmeti sunmanın prosedürel boyutu basitleştirilmektedir. Diğer taraftan hizmetin tüketilmesi ya da bazı prosedürlerin elektronik ortamda yapılmasının mümkün olması, daha önce bu tür işleri yapan ilgili departmanları işlevsiz kılarak, örgütsel küçülme ve personel sayısında azalma sonucunu üretmektedir.

Bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanılmasıyla, kamu hizmetlerinin vatandaş ve işletmelere daha rahat erişilebilir bir ortamda, daha şeffaf, etkin, verimli ve ucuz bir şekilde sunulmaktadır. Böylece halkın yaşam standardı da yükselmektedir.

Ülkemiz 2001 yılında 27 Avrupa Devleti içinde %3 e-devlet uygulama oranı ile sonuncu sırada yer almıştır. Avrupada en fazla (%85) e-devlet uygulaması kullanan ülkeler sırasıyla; İrlanda (%85), İsveç (%81) ve Finlandiya’dır (%70). Avrupa Birliği ülkelerinin e-devlet kullanma oranı ortalaması 2002 yılında %55 olmuştur. En fazla internet kullanım oranı %63 ile Norveç’tedir. Türkiye’de bu oran %16’lar seviyesindedir. Her ne kadar internet kullanımında Polonya, Litvanya, Hindistan, Slovakya ve Endonezya gibi ülkelerin önünde isek de bizim internetten yararlandığımız alanlar çok da sağlıklı değildir. Ülkemizde bilgisayar ve internet çoğunlukla bilgiye ulaşmak için değil amaç dışı kullanılmaktadır (Kaya,2005:1).

Bir ülkede e-devlet kurma çalışmaları o ülkenin kamusal bilgi ağının kurulması ile başlatılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında, ülkemizde kamu bilgi otoyolunun kurulmasına ilişkin gelişmelerin verilmesi gerekir. Daha sonra kamu hizmetleri düzeyinde kurumsal olarak birbirlerinden bağımsız web sayfalarının oluşturulduğu göze çarpmaktadır. Kamu kurumlarının web sayfalarının karşılıklı etkileşimli (interaktif) olmaması; vatandaşların ihtiyaçları doğrultusunda değil de; genelde online kamu hizmeti veren kurumları tanıtıcı yönde bilgiler vermesi; Türkiye'nin e-devlet oluşumunu gerçekleştirmesi yönünde atacağı adımların hayli fazla olduğunu açıkça göstermektedir (<http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale/11.pdf>).

Herkesin yakındığı bürokrasiden kurtulmanın yolu olarak görülen kamu hizmetlerinin online sistemiyle vatandaşa ulaştırılmasının ayrıca;

- Zaman ve kaynak tasarrufu sağlamak,
- Hizmet kalitesi ve verimini artırmak,
- Devleti şeffaflaştırmak,
- Bilgiye daha sağlıklı, hızlı ve ucuz ulaşmak,
- Güvenilir kamu imajı oluşturmak ve
- Yolsuzluklarla etkin mücadele etmek gibi yararlarından da söz edilmektedir.

(Kaya,2005:2).

Türkiye’de e-devlet uygulamalarına ilişkin yasal altyapı yeterli düzeyde olmakla birlikte teknik altyapının yetersizliği, sisteme duyulan güvensizlik, yöntemin yaygınlaştırılması önünde önemli bir engeldir. Buna rağmen rutin bazı bürokratik işlemlerin elektronik ortamda gerçekleştirilmesine imkân veren uygulamalar da mevcuttur.

6. DEVLETİN KÜÇÜLTÜLMESİNİN KAMU YÖNETİMİ ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Buraya kadar üzerinde durulan devletin küçültülmesi fikrinin nedenleri ve uygulama şekilleri Türkiye’de de belli düzeylerde uygulama alanı bulmaktadır. 1980’li yıllardan sonra yaygınlaşan özelleştirme uygulamaları hâlâ devam etmektedir. Türk Kamu Yönetiminin yeniden yapılandırılmasına ilişkin ilk çalışmalardan bu yana önerilen yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik talepler 2004 reform paketi kapsamında gerçekleştirilmiştir. Üçüncü sektörün devletin küçültülmesine yönelik politikalarda bir araç olarak kullanılabilmesine yönelik uygulamalar için yasal altyapı hazırlanmıştır. Ancak üçüncü sektör Türkiye’de hâlâ kamu hizmeti sunumunda ciddi bir yere sahip değildir.

Devleti küçültmeye yönelik politikaların en önemli ayaklarından biri, bürokrasinin gücünün azaltılması olarak görülebilir. Kamu bürokrasisine yönelik tedbirlerin bu denli önemsenmesinin nedenini Başbakan R. Tayip Erdoğan’ın Aralık 2003 tarihli Ulusa Sesleniş konuşmasındaki şu cümle özetlemektedir. “Zira Türkiye’de bürokrasi yönetilemeyecek kadar büyümüştür. Bu hantal ve iş görmez haliyle millete yük olur hale gelmiştir” (Erdoğan, 2003).

Türkiye’de en temel yönetim sorunu olarak görülen bürokrasinin büyüklüğü, hantallığı ve gücü, bu gücü nereden aldığıın tespiti ile belli düzeyde açıklanabilir.

Bürokrasinin güç kaynaklarından birincisi bürokratik kurumların elinde tuttukları bilgi ve uzmanlıktır. Hükümetlerin politikalarını oluşturmak ve uygulamak için ihtiyaç duyduğu teknik uzmanlık ve bilgi bürokrasinin elinde bulunmaktadır. Bu durum bürokrasiyi siyasi iktidarlar karşısında güçlü kılmaktadır.

Bürokrasinin elindeki ikinci güç kaynağı profesyonelliktir. Devlet hizmetlerinin nitelik ve nicelik olarak artması bu hizmetlerin yönetilmesi için profesyonel beceri gerektirmektedir. Bu profesyonel beceri gerekliliği kamu bürokrasisinde yeni bir yönetici sınıf ortaya çıkarmıştır (Eryılmaz,1993: 56).

Bürokrasinin üçüncü güç kaynağı karar verme iktidarındır. Bürokrasinin karar alma kabiliyeti yasama organına göre daha hızlıdır. Yasama Organının kamu yönetimine devrettiği idari düzenleme yapma yetkisi bürokrasinin gücünü artırmaktadır (Eryılmaz,1998:227- 228).

Bürokrasinin dördüncü güç kaynağı, sahip olduğu statü hukukudur. Bu statü devamlılık ve istikrar içerir. Siyasi iktidarların ömürleri seçim dönemleri ile sınırlı iken bürokrasi devamlılık göstermektedir.

Kamu hizmetlerinin örgütlenmesinde yaşanan yeni gelişmeler bürokrasiyi güçlendiren bir diğer faktördür. Bakanlık örgütlenmesinin dışında yer alan ve özerk niteliğe sahip kurumlar olarak örgütlenen üst kurullar, yeni ve güçlü bir bürokratik yapı üretmiştir. Bu kurullar modern toplumları teknokrasi olgusu ile karşı karşıya bırakmıştır (Eryılmaz,1993: 57). Devletin küçültülmesi politikalarının bir uygulaması olarak gösterilen özerk kurullar, bir taraftan devletin üzerindeki hizmet yükünü hafifleterek bu amaca hizmet ederken diğer taraftan yeni bir örgütsel yapı ve bürokratik sınıf inşa ederek de devletin büyümesi sonucunu doğurmaktadır.

Yukarıda saydığımız sebeplerle güçlü bir yapı gösteren bürokrasinin bu gücünün kamu hizmetlerinin etkin ve verimli sunumunun önündeki en önemli engel olarak görüldüğü 1. Özal hükümeti döneminde Türkiye’de kamu bürokrasisinin küçültülmesine yönelik önemli uygulamalara rastlanmaktadır.

1980’li yıllarda başlayan devletin küçültülmesine yönelik politikaların kamu yönetimi üzerindeki etkisi üç başlıkta değerlendirilebilir.

6.1. Ulusal Kamu Yönetimlerinin Büyüklüğünde, Kapsamında, Kullandığı Kaynaklarda ve Etkileme Araçlarında Daralma

Hangi tür küçülme yolu izlenirse izlensin devletin küçülmesinin en önemli sonucu ulusal kamu yönetimlerinin örgütsel büyüklüklerinin daralmasıdır. Bu daralma, “kürek çeken değil, dümen tutan devlet” sloganı altında yürütülmekte ve çeşitli biçimlerde ortaya çıkmaktadır.

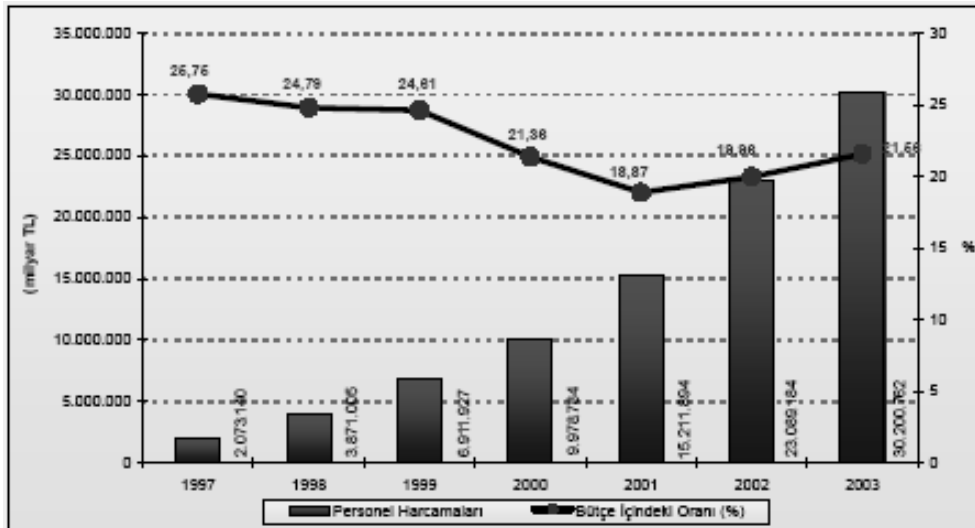
- Memur sayısını azaltma ya da belli düzeyde tutma,
- Kamu kesiminin kapsamını daraltma,
- Yönetimin elindeki etkileme araçlarını sınırlandırma,
- Bakanlık örgütlenmesinin nicelik olarak küçültülmesi.

Devletin küçültülmesine yönelik yeniden yapılanma çalışmaları kamu yönetiminin de daralması sonucunu doğurmuştur. Bu daralma, bazı bakanlıkların birleştirilmesi, bakanlıkların görev tanımlarının yeniden düzenlenmesi şeklinde gerçekleşebileceği gibi, yerelleşme uygulamaları çerçevesinde bazı bakanlıkların taşra örgütlerinin kapatılmasını ya da bazı kurumların görevlerini başka kurumlara devrederek kamu yönetimi yapısından tamamen çıkmasını da içerebilmektedir. Ayrıca özelleştirme uygulamaları ile KİT'ler tamamen idari yapı şemasının dışına atılmaktadır.

Diğer taraftan devletin örgütsel büyüklüğünü daraltmak için de memur sayısı azaltılmaya çalışılmakta, hiç olmazsa belli bir düzeyde tutulmaktadır. Bunun sağlanması için bir taraftan yeni memur istihdamı önemli ölçüde sınırlandırılırken diğer taraftan özelleştirme kapsamındaki kurumlarda açığa çıkan kamu personeli aracılığı ile memur ihtiyacı karşılanmaktadır.

Bütün bu uygulamalar bir taraftan örgütsel küçülme sonucunu doğururken diğer taraftan da kamu bürokrasisinin küçülmesine neden olmaktadır.

Şekil 1. Türkiye’de Personel Giderlerinin Bütçe İçerisindeki Payı

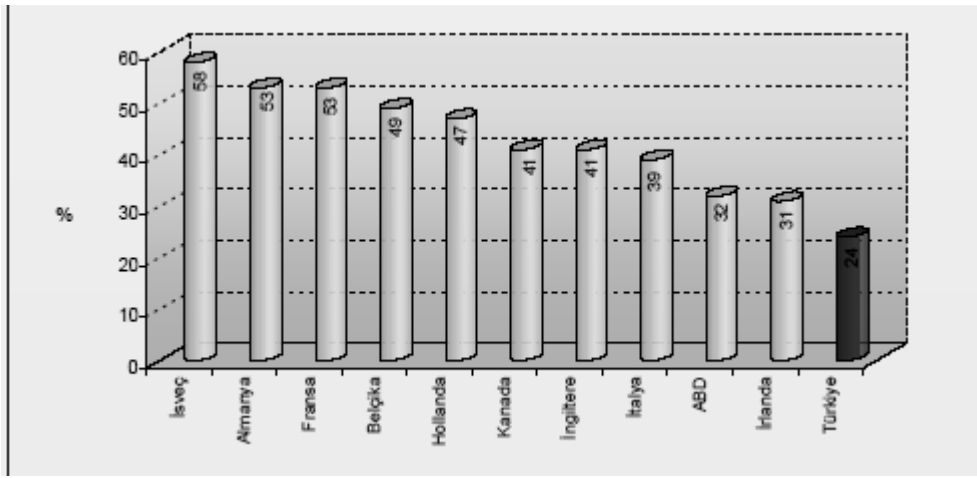
Kaynak: T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı

Şekilde de görüleceği gibi toplam kamu harcamaları içinde personel giderlerinin payının sürekli bir küçülme seyri göstermesi devletin küçülmesine yönelik uygulamaların bir sonucudur. Her ne kadar 2001 yılından itibaren yeni bir yükseliş başlamış gibi görünse de bu yükseliş, ilgili dönemlerdeki kriz ve seçim değişkenlerinin etkisinin sonucu olarak görülebilir.

Burada üzerinde durulması gereken önemli bir sorun da Türk Kamu Yönetiminin büyüklüğü sorunudur. Gerçekten Türk kamu yönetimi dünyadaki genel eğilimlerle karşılaştırıldığı zaman zannedildiği kadar ciddi bir büyüklüğe sahip değildir. Türkiye’de kamu yönetiminin asıl sorunu çok büyük olması değil aşırı merkeziyetçi bir görüntüye sahip olmasıdır. Bu nedenle devleti küçültmeye yönelik uygulamaların yalnızca, ne pahasına olursa olsun, özelleştirme ile değil, yetki genişliği ilkesi çerçevesinde merkezi yönetimlerin taşra teşkilatlarına daha fazla yetki devretmeleri ve yerel yönetimlerin güçlendirilmesine yönelik uygulamalar içermesi gerekmektedir.

Fransa’da 1982 yılında başlatılan ve halen devam etmekte olan yeniden yapılanma çalışmaları ve devletin küçültülmesine yönelik girişilen reform uygulamaları daha çok yerel yönetimleri güçlendirme ve taşra teşkilatlarına daha çok yetki devrini öngören bir reform süreci olarak karşımıza çıkmaktadır.

Şekil 2. Ülkelerin Ekonomideki Kamu Payları

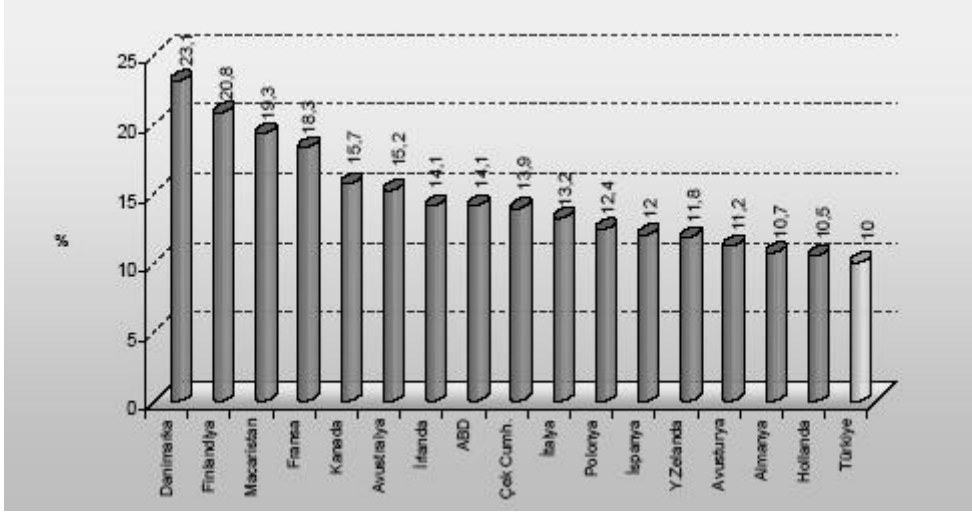

Kaynak: OECD

Şekil 2 incelendiği zaman Türkiye’deki kamu ekonomisinin büyüklüğü gelişmiş ülkelerin kamu yönetim büyüklüklerinin çok altında bir değere sahiptir. Gelişmiş ülkelerin hemen hemen tamamında en büyük ekonomik örgüt olarak devlet yer almaktadır. İsveç’in kamu ekonomisinin toplam ekonomi içindeki payı %58 oranında gerçekleşirken bu oran Fransa’da %53 düzeyindedir. Türkiye’de ise kamu ekonomisinin büyüklüğü genel ekonomi içinde %23’lük bir düzeye sahiptir. O nedenle Dünya’daki gelişmeler de göz önüne alındığında devleti küçültmeye yönelik uygulamaların öncelikle devletin ekonomik hayatın tamamen dışına taşınması olarak değil de yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, bürokratik işlemlerin azaltılması, prosedür uygulamalarının basitleştirilmesi şeklinde değerlendirilmesi gerekir.

Türk kamu yönetimi örgütsel büyüklük olarak da gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında çok büyük bir yapı olarak görülmez.

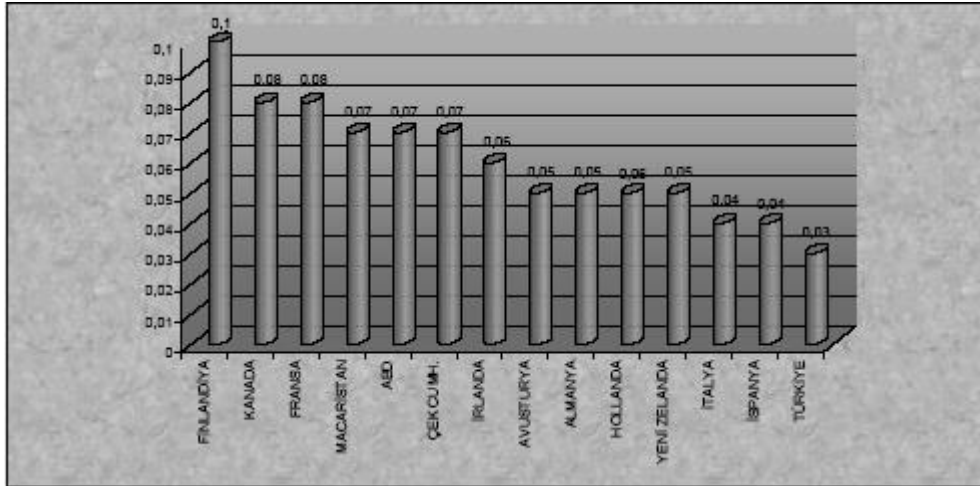
Şekil 3. Ülkelere Göre İstihdamda Kamunun Payı

Kaynak: OECD

Şekil 3'te de görüldüğü gibi toplam istihdam içerisinde kamu yönetiminin payı birçok gelişmiş ülkenin gerisinde bir değere sahiptir. Bu değerlere göre Türkiye'de devlet en büyük işveren de değildir. Diğer taraftan kişi başına düşen memur sayısının ele alındığı Şekil 4 incelendiğinde, Türkiye'de kamu personeli sayısının da gelişmiş ülkelerin çok gerisinde olduğu görülür.

Şekil 4. Ülkelere Göre Kişi Başına Düşen Memur Sayısı

Kaynak: OECD

Bütün bu istatistik rakamları Türkiye için bir sonuca işaret etmektedir. Türkiye örgütsel büyüklüğü ve hizmet sunumu alanlarında dev bir kamu yönetimi olgusu ile karşı karşıya değildir. Türkiye'nin sorunu kamu yönetiminin çok büyük olması değil, aşırı merkeziyetçi olmasıdır.

Bu tespit, devletin küçültülmesine yönelik politikaların da yönlendiricisi olarak ele alınmalı ve devleti küçültmeye yönelik talepler, yalnızca özelleştirme uygulamaları noktasından değil, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi ve e-devlet uygulamalarının yaygınlaştırılması noktasında değerlendirilmelidir.

6.2. Kamu Görevlilerinin Geleneksel Statülerinde Aşınma

Devletin küçültülmesi bağlamında gerçekleştirilen uygulamalarda bürokrasinin klasik unsurları olan “süreklilik”, “tarafsızlık”, “güvence”, “tam zamanlılık”, “eşit işe eşit ücret” ve “kamu-özel sektör ayrımı” gibi ilkelerde yer yer aşınmalar dikkati çekmektedir. Mesela bazı ülkelerde kısa süreli sözleşmeli personel istihdamı yaygınlık kazanmıştır (Fransa’da 1981–1991 arasında bu şekilde istihdam edilenlerin sayısı 150.000’i bulmuştur) (Tutum,1995:137).

Devletin küçültülmesine yönelik politikalar sonucunda kamu yönetiminde istisnai bir istihdam türü olan sözleşmeli personel uygulaması yaygınlaştırılarak amacını aşar bir biçimde uygulanmaya başlanmıştır. Bu uygulamanın ilk önceliği, özelleştirme politikalarının öznesi olan Kamu İktisadi Teşebbüsleri olmuştur. Mevcut kamu yönetiminde sözleşmeli personel uygulaması, zorunlu ve istisnai ihtiyaç duyulan geçici işlerde sözleşme ile çalıştırılan kamu görevlisi olarak tanımlanırken uygulamada tam tersi olmuş, sözleşmeli personel istihdamı hem kadro karşılığı, hem de yaygın bir şekilde uygulanmıştır. İzlenen strateji ile birçok alanda sözleşmeli personel istihdamına gidilirken özellikle KİT’lerde daha çok rastlanır bir uygulama olmuştur. KİT’lerde önce memur statüsü sonra işçi statüsü eritilerek sözleşmeli personel uygulamasına gidilmiştir. Personel statüsündeki değişiklik sözleşmeli personelin sendika, toplu sözleşme ve grev haklarından yasaklı olmalarının yanında memurlara tanınan genel güvencelerden yoksun olmaları kamu istihdamında özel bir anlam taşır hale gelmiştir (Güler,1996: 67).

Devletin küçülmesinin bir uygulaması olarak kamu personelinin de sayı olarak küçültülmesinin bazı sonuçları vardır.

Bunlardan ilki kamu kurumlarındaki personelin isteğe bağlı ya da zorunlu olarak emekliye sevk edilmeleri uygulamasıdır. Bu uygulamada hizmet süresi belli bir süreye ulaşmış olanlar için emeklilik mekanizması çalıştırılmaktadır. Böylece özelleştirme ile birlikte bir taraftan devletin ekonomi içindeki payı azaltılırken diğer taraftan da istihdam içindeki payı düşürülmektedir. Bu sayede devlet hem hizmet alanı olarak daraltılmakta hem de örgütsel olarak küçültülmektedir. Diğer taraftan ise nitelikli işgücü çok erken yaşta emekli edilerek atıl hale getirilmektedir.

Hükümetler bu konuda bazı dönemlerde çalışmalar yapmış olmakla birlikte bazen sivil toplum örgütlerinin tepkileri bazen de yargı engeline takıldıkları için zorunlu emeklilik uygulaması 1995 yılında Çiller Hükümeti dönemi dışında uygulanamamıştır. Zorunlu emeklilikle ilgili son 10 yıldaki gelişmeleri şu şekilde özetlemek mümkündür.

* Çiller Hükümeti, 1995’te kamuda çalışan işçi ve memurların 25 yılda zorunlu emekliliğini öngören bir karar aldı.

* 1996 kurulan Anayol Hükümeti’nin Başbakanı Mesut Yılmaz bu kararı uygulamadı, yürürlükten kaldırdı.

* Refahiyol Hükümeti, KİT’lerde çalışan 25 yıllık işçi ve memurların zorunlu emekliliğini öngören bir karar aldı. Ancak sendikaların ve kamuoyunun tepkisi üzerine bu kararını uygulayamadı.

* 1997 yılında Anasol - D Hükümeti’nde, 30 yılını dolduran memurların zorunlu emekliliğini öngören bir çalışma yapıldı ama uygulanamadı.

* Son olarak 2002 ve 2004 yıllarında da zorunlu emekliliğe ilişkin düzenlemeler yapılmaya çalışılmış ancak 2002 yılındaki çalışma genel seçimler nedeni ile 2004 yılındaki çalışma da yargı kararı ile uygulama şansı bulamamıştır.

Personel sistemine yönelik geliştirilen bu politikaların asıl amacı, devleti küçültmektir. Kısa vadeli amaç ise, devletin personel harcamalarını kıstak olarak ortaya çıkmaktadır. Zira memurlar emekli olunca daha düşük maaş aldığından devlet böyle bir yola başvurarak toplam harcamalar içindeki personel giderlerini düşürmek eğilimindedir.

Devletin küçülmesine yönelik uygulamaların bürokrasi açısından doğurduğu ikinci sonuç, isteğe bağlı olarak kurum değişikliğidir. Bu yolla özelleştirme kapsamındaki kamu kurumlarında çalışanlara kendi istekleri doğrultusunda diğer kamu kurumlarına geçme imkânı sunulmaktadır. Bu yol personelin istediği kurumlarda boş kadro olması ve bu kadronun ilgili kurum tarafından bu yolla doldurulmak istenmesi durumunda anlamlı bir seçenek haline gelmektedir. Özellikle son dönemde yaşanan banka özelleştirmelerinde bu seçeneğin kullanıldığını görüyoruz.

Devletin küçülmesinin üçüncü etkisi, özelleştirme kapsamındaki kamu kurumlarındaki personelin bir havuzda toplanarak daha sonra ihtiyaca göre diğer kamu kurumlarına gönderilmesi yoludur. Bu yol son dönemlerdeki özelleştirme uygulamalarının hakim personel politikası olarak karşımıza çıkmaktadır. Kurumlar arasında bu yolla personel hareketliliğinin kamu yönetimi üzerinde bazı olumsuz etkilerinden söz etmek mümkündür. Özelleştirme kapsamındaki kurumdan başka bir kamu kurumuna geçen personelin yeni kurumundaki örgüt iklimine uyum sağlamada yaşadığı zorluklar, ücret ve diğer sosyal haklar konusunda yaşanan bir düşüş ve yeni kurumda özellikle ücret dengesizliğinin yarattığı örgütsel çatışma sorunları bunlar arasında sayılabilir.

Devletin küçülmesinin yarattığı bir diğer etki de özelleştirilen kurumlardan diğer kurumlara geçen personel için kadro karşılığı bulunamaması durumudur. Bu durum Devlet personel başkanlığı tarafından yeni memuriyet sınıfları ihdas edilerek aşılmış olmakla birlikte yeni oluşturulan bu sınıfların 657 sayılı DMK'da yer almaması bu personelin yeni kurumlarında yeterince etkin olamamaları sonucunu doğurmuştur. Daha önce özelleştirilen bir bankada şube müdürü olarak çalışan bir personel DPB'nin bu uygulaması ile araştırmacı sınıfı olarak kadro verilmiş ve bir başka kuruma gönderilmiştir. Bu kurumda görev tanımı yapılmış bir araştırmacı kadrosu bulunmadığı için ilgili personel sadece vakit doldurmak için işe gitmekte ve somut hizmet sunma yönünde bir gayret içinde de olamamaktadır.

Devletin küçültülmesi uygulamalarının bir parçası olarak birçok ülkede iş başarısına dayalı ücret ödeme sistemleri uygulanmaya konulmuştur. Türkiye'de de son günlerde tartışılan kamu personeli reformu, bürokrasinin gücünü azaltmak adına bir dizi önlemler içermektedir. Bu önlemler:

- a. Kamu personelinin statü ilkesinin sözleşmeli personel uygulaması ile aşındırılması,
- b. Performans değerlendirmesi uygulaması olarak gösterilebilir.

Bu uygulamalar Türkiye'nin en temel problemi olarak görülen yönetim probleminin çözümü için geliştirilen bürokrasi sorununa yönelik politikalarlardır.

6.3. Kamu Yönetiminde “İşletme Yöneticiliği” Anlayışının Ön Plana Çıkarılması

Devletin küçültülmesine yönelik yeniden yapılanma talepleri yeni bir kamu hizmeti anlayışının egemen kılınmasını içermektedir. Bu anlayış kamu hizmetlerinin ekonomikliği, etkinliği ve verimliliği değerlerine dayanan bir anlayıştır. Bu konuda örnek alınan özel sektördür. Özel sektörün hizmet sunmada sahip olduğu değerlerin kamu yönetiminde de yer alması gerekliliğinin ön plana çıkarıldığı bu anlayış, kamu yönetiminde “hukuki

rasyonellikten” “işletmeci rasyonelliğe” geçiş olarak görülmektedir. Bu geçişte, başta bütçe, planlama teknikleri olmak üzere sonuçların ölçülmesi ve değerlendirilmesi, denetim yöntemlerinin geliştirilmesi çabaları ağırlık kazanmaktadır (Tutum,1995:138). Yeni yaklaşım karar verme ile uygulama sürecini birbirinden ayırmaktadır.

Yeni yöneticilik anlayışında kamu yöneticileri artık karar alma sürecinin politikacı ile paylaşan kişiler değil sadece kurumun ya da belli bir hizmet programının teknik yöneticileridir. Bu durum bürokrasinin gücünü zayıflatan ve bürokrasi üzerindeki siyasi denetimi artıran bir içeriği ifade eder.

Etkinlik ve verimlilik arayışı kamu yönetiminde yeni kurumsal düzenlemeleri teşvik etmektedir. Bakanlıkların sayısının azaltılması, hizmetlerin birimler arasında ussal bir biçimde dağıtılması, yeni bazı hizmet alanları için yeni bakanlıklar (çevre, kadın sorunları ve idari reform)kurulması, Avrupa düzeyinde düzenleyici veya eşgüdümleyici ya da denetleyici yeni örgütlerin oluşturulması ve idari reform çalışmalarını yönlendirme ve izleme birimlerinin kuruluşu gibi örnekler gösterilebilir.

6.4. Kamu Yönetimini Demokratikleştirme

Bu alanda en belirgin gelişme, vatandaşın bilgi edinme hakkı ve insan hakları il ve ilçe kurullarının oluşturulması ile ilgilidir. Hemen her ülkede vatandaşın bilgi edinme hakkını düzenleyen yasalar çıkarılmıştır. Bu yasalar vatandaşın bilgi edinme hakkını güvence altına almıştır. Vatandaşa devletin resmi kayıtlarına ulaşmada kolaylıklar tanınmaktadır. Kişileri doğrudan ilgilendiren kararlarda “danışma” ve “görüş alma”, yönetimde açıklık ilkesinin bir gereği olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda şikâyet kurumları güçlendirilmekte ve başvurular kolaylaştırılmaktadır. İdari usullerin basitleştirilmesi, işlem ve imza sayının azaltılması doğrultusunda büyük çabalar gösterilmektedir. İl ve ilçe insan hakları kurulları ile de kamu yönetiminin sunduğu hizmetin standardı yükseltilerek, kamu hizmetinin tüketicileri olan vatandaşların insan onuruna yaraşır muameleye tabi olmalarının sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu tür uygulamalar bir taraftan kamu yönetiminin etkinliği ve verimliliğinin sağlanmasına dönük sonuçlar üreterek devletin küçültülmesinin temel nedenlerine katkı sağlarken diğer taraftan da bu tür hizmetleri üretecek olan yeni örgütler oluşturarak devleti büyütmektedir.

Kamu yönetimini demokratikleştirme çabalarından biri de yönetim yaklaşımıdır. Temsili demokrasinin açmazlarının çözümüne yönelik olarak geliştirilen katılımcı demokrasi kavramının kamu yönetimi alanındaki uygulaması olarak görülebilecek olan yönetim yaklaşımı, “Yönetim” kavramından türetilen ve son yirmi yıl içinde bu kavramın karşıtı olarak kullanımı popülerleşerek, “yeni” bir yönetme süreci ya da toplumun “yeni” bir yönetim tarzı ile yönetilmesi anlamında kullanılmaktadır (Rhodes, 1996: 652). Ayrıca yönetim, kamu-özel, devlet-devlet dışı, ulusal-uluslararası faktörler tarafından gerçekleştirilen bir işlev olarak tanımlanmakta ve bunlar arasındaki yeni etkileşimsel ilişkilerin gelişimini kavramsallaştırmada kullanılmaktadır. Bunun anlamı, yönetimin sadece devlet tarafından yürütülen bir süreç olmadığı, bu sürece özel sektör ve sivil toplumun dahil edilmesi gerektiğidir. Siyasal iradeye devletin yanısıra özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının katılımını öneren yönetim, bunun gerçekleşmesi için yeni bir yönetim tarzının gerekliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca, küreselleşmeci kuramcılarının ileri sürdükleri, küreselleşmenin geri döndürülemez süreci ile birlikte ulus-devletlerin güç kaybettiği, hatta bittiği savlarının yükseldiği bir dönemde tanımlanan yönetim, artık yönetme işlevinin ulus-devletlerle de sınırlandırılmayacağını, uluslararası sermayenin ve NGO’lar olarak tanımlanan küresel sivil toplum örgütlerinin yönetme sürecine dahil edilmelerini öneren bir yönetim tarzıdır. Dolayısıyla, yönetim

küreselleşmenin geri döndürülemezliği ve bu süreçte ulus-devletin yönetme kapasitesini yitirdiği savına dayalı olarak küresel kapitalizm gerçekliğine uygun yeni bir iktidar tarzı ve devlet anlayışını geliştirmeyi amaçlamaktadır.

7. SONUÇ

1929 ekonomik bunalımı ile devletin ekonomik hayata daha fazla müdahale etmesi gerekliliği üzerinde şekillenen kamu yönetimleri 1970’li yıllardan itibaren yeni bir kırılma ve değişim yaşamaktadır. Bu yeni değişimin yönü devletin ekonomik ve sosyal hayattan mümkün olduğu kadar uzaklaştırılmasını öngören neo-liberal politikalar içermektedir. 1929 bunalımından sonra Keynesçi politikaların bir sonucu olarak refah devleti anlayışı etrafında örgütlenen kamu yönetimleri daha sonra neo-liberal politikalar doğrultusunda daha az müdahaleci bir yapılanma içerisine girmek zorunda kalmıştır. Reagan Amerika’sı, ve Thatcher İngiltere’si dönemlerinde, uygulamaların en yoğun düzeyde gerçekleştirildiği ve bir taraftan ekonomik hayatın liberalizasyonu diğer taraftan da kamu yönetimlerinin liberalizasyonunu öngören bu değişimin ortak paydası devletin küçültülmesi olarak ifade edilmektedir.

Devletin küçültülmesi iki yönde gerçekleşmektedir. Bir tarafta küreselleşme ve bölgeselleşme gelişmeleri ile geleneksel ulus-devlet anlayışı dönüşüme uğrarken bazı yetkilerini uluslararası kurumlara devretmekte diğer taraftan da yerelleşme talepleri çerçevesinde merkezi yönetimin elindeki bazı hizmetleri yerel yönetimlere devretmektedir. Kamu yönetimi alanında ortaya çıkan yeni kamu yönetimi yaklaşımı, yönetişim yaklaşımı gibi gelişmeler de bu sürecin hızlanmasını sağlamaktadır.

Türkiye’de Özal döneminde başlatılan devletin küçültülmesine yönelik uygulamalar iki boyutta ele alınabilir. Birinci boyut 24 Ocak kararları ile başlatılan ve özelleştirme uygulamaları ile yaygınlaşan ekonomik hayatın serbestleştirilmesi (liberalizasyonu), ikinci boyut da 2004 reform paketi ile gerçekleştirilen ve ekonomik hayatın liberalizasyonunun bir gereği olarak değerlendirilen kamu yönetiminin liberalizasyonudur. Bu sayede uluslararası alanda ortaya çıkan gelişmelerin bir gereği olarak değerlendirilen küçülme taleplerinin uygulamaları somutlaştırılmış olmaktadır.

Devletin küçülmesi kamu yönetimleri üzerinde dört önemli etki ortaya çıkarmıştır. Bu etkiler:

- Ulusal Kamu Yönetimlerinin Büyüklüğünde, Kapsamında, Kullandığı Kaynaklarda ve Etkileme Araçlarında Daralma,
- Kamu Görevlilerinin Geleneksel Statülerinde Aşınma,
- Kamu Yönetiminde “İşletme Yöneticiliği” Anlayışının Ön Plana Çıkarılması,
- Demokratikleşme.

Ancak Türk kamu yönetiminin genel büyüklüğü incelendiğinde sistemin temel probleminin büyüklük değil aşırı merkezîyetçilik, işlemlerin karmaşıklığı gibi yapısal sorunlar olduğu görülmektedir. Bu nedenle devletin küçültülmesine yönelik gerçekleştirilen yeniden yapılanma uygulamalarının özelleştirme ve yerelleşme uygulamaları çerçevesinden ziyade bürokratik işlemlerin basitleştirilmesi ve taşra teşkilatına yönelik daha fazla yetki devri içeren bir ademi-merkezîyetçilik uygulamaları, içermesi Türk kamu yönetiminin sorunlarının çözümündeki ana stratejiler olmalıdır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

1. AKIN, İlhan, **Kamu Hukuku**, İstanbul Hukuk Fakültesi Yayını, İstanbul, 1979.
2. AKTAN, Coşkun Can, “Yeni Sivil Toplum Sözleşmesi”, **Yeni Türkiye Dergisi**, S: 18, Ankara, 1997.
3. AKTAN, Coşkun Can, **Değişim ve Devlet**, TİSK Yayını, Ankara, 1998.
4. ATO, **AB Kapısında Sivil Toplum**, ATO Yayını, Ankara 2004.
5. BATUM, Süheyl, “Türkiye’de Devlet-Toplum İlişkilerine Demokratik Devlet Açısından Bir Bakış”, **Yeni Türkiye Dergisi**, S: 4, Ankara, 1995.
6. BAYDUR, Mithat, “Geçmişten Günümüze Prens Sabahattin ve Adem-i Merkeziyetçilik”, **Türkiye Günlüğü Dergisi**, S: 22, 1993.
7. BUĞRA, Ayşe, **Devlet ve İşadamları**, çev. Fikret Adaman, İletişim Yayınları, İstanbul, 1995.
8. ÇEVİK, Hasan Hüseyin, “Kamu Hizmetlerinin Üretilmesi ve Sunulmasında Sosyal Refah Devleti Çoğulculuğu: Devletin Rolü Azalıyor mu?” **21. Yüzyılda Nasıl Bir Kamu Yönetimi Sempozyumu**, Devlet: Süreç ve Kavramlar Grubu Bildirileri, TODAİE Yayını, Ankara, Mayıs 1997.
9. ERDOĞAN, Recep Tayyip, “Ulusa Sesleniş” 30 Aralık 2003.
10. DİNÇER, Ömer, “Yerel Yönetimlerin Yeniden Yapılandırılması İhtiyacı ve İlkeleri Üzerine Bir Tartışma”, **Türkiye’de Yönetim Geleneği-Kurumlar, Sorunlar ve Yeniden Yapılanma**, Editörler: Davut DURSUN, Hamza AL, İlke Yayınları, İstanbul, s.303, 1998.
11. DRUCKER, Peter, **Değişim Çağının Yönetimi**, Türk Henkel Dergisi Yayınları, İstanbul, 1995.
12. GÖKBUNAR, R., KOVANCILAR, B., Sosyal Refah Devleti Ve Değişim, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, S. 3, Güz, 1998.
13. GÜLER, B. Ayman, **Yeni Sağ ve Devletin Değişimi**, TODAİE Yayını, Ankara 1996.
14. KARATEPE, Şükrü, Türkiye’nin Yönetim Sorunları, **Yeni Türkiye Dergisi**, S.4, Ankara, 1995.
15. KAYA, Muammer, Bürokrasiden Kurtulmak için e-Devlet, **Üniversite ve Toplum**, C:5, S:, Mart 2005.
16. KELEŞ, Ruşen, **Uluslararası Yerel Yönetimler Semineri –Yerel Yönetimlerde Yeniden Yapılanma**, Türk Belediyecilik Derneği Yayınları, Ankara, 1994.
17. RHODES, R.A.W. “The New Governance: Governing Without Government”, **Political Studies**, XLIV, 1996.
18. ŞAYLAN, Gencay, “Bürokratik Sistemlerde Yönetime Katılma Olgusu ve Yapısal Sınırlılıklar”, **AİD**, C: 12, S: 2, 1979.
19. TOPRAK, Zerrin, “Küreselleşmede Yönetimin Etkisi”, **Türk İdare Dergisi Sayı: 409**, Aralık 1995.
20. TOPRAK, E. Zeynep, “Atlar Kaçtıktan Sonra“, **Türk Hukuk Enstitüsü Dergisi**, Mayıs 1997.
21. TUTUM, Cahit, “Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma”, **Yeni Türkiye Dergisi**, S.4, Ankara 1995.

22. TUTUM, Cahit, **Kamu Yönetiminde Yeniden Yapılanma**, TESAV Yayını, Ankara, 1997.
23. ÜSKÜL, Zafer, “Subsudarite İlkesi Üzerine Düşünce Araştırması”, **Yeni Türkiye Dergisi**, S.4, Ankara, 1995.
24. YAYMAN, Hüseyin, 1980 Sonrası Türkiye'de Özelleştirme Uygulamalarının Gelişimi ve Kamu Yönetimi Üzerine Etkileri, **Gazi üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, C:2, S:3, 2000.
25. <http://www.nvi.gov.tr/attached/NVI/makale/11.pdf>